

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

TORAH

תורה

יבין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ׀ דמילוי יוד דשם ב"ן להשאר בו הארה מתוספת נשמה של שבת שעברה

י אַרִי תִפּוֹק לְאַגְחָא קָרְבָא עַל
 בְּעַלֵי דְבְבָךְ וַיִּמְסְרֶנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
 בְּיַדְךָ וְתִשְׁבִּי שְׁבִיהוֹן: יא וְתַחֲזִי
 בְּשִׁבְיָהּ אֶתְתָּא שְׁפִירַת חַזוּ
 וְתַתְרַעֵי בָּהּ וְתִסְבְּהָ לָךְ לְאַנְתּוּ:
 יב וְתַעֲלֶנָּה לְגוּ בְיַתְדְךָ וְתַגְלַח יָת
 י כִּי־תִצֵּא לְמִלְחָמָה עַל־אֵיבֶיךָ וַיִּנְתְּנֹךָ יְדוּהָ
 אֱלֹהֶיךָ בְּיַדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׁבִיו: יא וְרָאִיתָ
 בְּשִׁבְיָהּ אִשָּׁת יִפְתַּת־תָּאָר וְחִשְׁקַתָּ בָּהּ
 וְלִקַּחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה: יב וְהֵבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ

(10) When you go out to war against your enemies, and the Lord your God will give him into your hands, and you will take him captive. (11) If you will see, among the captives, a beautiful woman and desire her, you may take [her] as a wife. (12) And you will bring her into your home, and she must shave her head

RASHI

רש"י

(10) **When you go out to war** — *The verse here is referring to an optional war [i.e., non-obligatory] (Sifrei 21:1), since in reference to the [obligatory] war [to conquer] the land of Israel, it would be inappropriate to say, “and you will take him captive,” because it has already been stated (Deuteronomy 20:16) [regarding the seven nations in Canaan], “[from these peoples cities ...] you must not keep alive anything that breathes.”*

[Therefore, there are to be no captives at all in the obligatory war to conquer Israel, and so, our verse must be referring to an optional war, where the possibility of captives become relevant.]
וְשִׁבִיתָ שְׁבִיו means **And you will take him captive** — *[the double language in the expression here comes] to include [something extra, namely] any Canaanites who [are living] there; and even though they may stem from the seven nations [but had somehow survived, nevertheless, you may take captives from them] (Sifrei 21:2; Sotah 35b). (11) [If you ... desire her,] you may take [her] as a wife — *[Do not think that it is a commandment to take this woman as a wife:] The verse here is only making this permissible because of the evil inclination [of this man, driving him to be desirous of her]. For if the Holy One, blessed is He, would not have made her permissible to him, then this man would have nevertheless taken her against the law. [The verse teaches us, however, that] if he does marry her [albeit permissibly], his end will be that he will come to despise her, as the verse says after this (see verse 15), “If a man has two wives — one beloved and the other despised;” [moreover] eventually he will bear a wayward and rebellious son (see verse 18). Thus [because of the connection between these three matters],**

(י) **כי תצא למלחמה**. במלחמת הרשות הכתוב מדבר שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו שהרי כבר נאמר ובשבעה אומות לא תחיה כל נשמה: ושבית שביו. לרבות בנענים שבתוכה ואע"פ שהן מן אומות: (יא) **ולקחתה לך לאשה**. לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באסור, אבל אם נשא, סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לך נסמכו פרשיות

יִשָּׂה וּתְרַבֵּי יָת טוֹפְרָנָהָּ:
 יג וְתַעֲדֵי יָת כְּסוּת שְׂבִיָּה מִנָּה
 וְתִיתַב בְּבֵיתְךָ וּתְבַכֵּי יָת אָבוּהָא
 וְיָת אִמָּה יָרַח יוֹמִין וּבִתְרַ כֶּן
 תַּעֲוֹל לְוֹתָהּ וְתַבְעֵלְנָהּ וְתֵהִי לְךָ
 לְאִנְתּוֹ: יד וְיֵהִי אִם לֹא תִתְרַעֲוִי
 בָּהּ וּתְפָטְרָנָהּ לְנַפְשָׁהּ וּזְבָנָא לֹא
 תִּזְבְּנָנָהּ בְּכֶסֶף לֹא תִתְגַּר בָּהּ

בֵּיתְךָ וּגְלַחָהּ אֶת־רֵאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת־
 צְפָרְנֶיהָ: יג וְהִסִּירָהּ אֶת־שְׂמֹלֶת שְׂבִיָּהּ
 מֵעַלֶּיהָ וְיֹשְׁבָהּ בְּבֵיתְךָ וּבְכַתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ
 וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחַר כֶּן תִּבּוֹא אֵלֶיהָ
 וּבַעֲלֹתָהּ וְהִיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהִיָּה אִם־
 לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ וּשְׁלַחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר
 לֹא־תִמְכְּרָנָהּ בְּכֶסֶף לֹא־תִתְעַמְרַ בָּהּ תַּחַת

and let her nails grow. (13) She must take off the garment of her captivity from upon her, and dwell in your home, weeping for her father and her mother a full month of days. [Only] after that, may you be intimate with her and acquire her, and she will be a wife for you. (14) And it will be, if you do not desire her, then you must send her away free. But you surely must not sell her for money, or

RASHI

רש"י

these passages are placed next to each other [in the Torah] (Tanchuma 1). A ... woman — even if she is a married woman (Kiddushin 21b). (12) She must take off the garment of her captivity literally means, **And let her nails grow** — *the verse means that she must let her nails grow, so that she becomes repulsive [to her captor, allowing him an opportunity to change his mind regarding this woman] (Sifrei 21:7, Yevamot 48a). (13) She must take off the garment of her captivity — [so that she is not attractive to her captor,] for they are pretty [clothes], because gentile women dress themselves up during wartime, in order to seduce others [namely, the enemy] to have relations with them (Sifrei 21:8). **And dwell in your home** — [she must dwell specifically] in the house which he actually uses [rather than some house which he owns, but does not live there. In this way], upon entering he is forced to encounter her, upon leaving he is forced to encounter her, seeing her crying and beholding her unsightly appearance — all this, so that she would become despised by him (Sifrei 21:9). **Weeping for her father and her mother** — And why is all this necessary? So that while the daughter of Israel [i.e., his Jewish wife] is happy, this [gentile captive woman] will be mournful; and while the daughter of Israel can adorn herself, this [gentile captive woman] must appear unsightly [to her captor, allowing him an opportunity to change his mind about taking her for a wife] (Sifrei 21:11). (14) **And it will be, if you do not desire her** — The verse lets you know that eventually you will*

הַלְלוּ: אִשָּׁת. אָפְלוּ אִשָּׁת אִישׁ: (יב) וְעִשְׂתָּהּ אֶת צְפָרְנֶיהָ. תְּגַדְלֵם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל: (יג) וְהִסִּירָה אֶת שְׂמֹלֶת שְׂבִיָּהּ. לְפִי שֶׁהֵם נָאִים שְׁעוּבֵי כּוֹכְבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְׁטוֹת בְּמִלְחָמָה בְּשִׁבִיל לְהַזְנוֹת אַחֲרֵים עִמָּהֶם: וְיֹשְׁבָהּ בְּבֵיתְךָ. בְּבֵית שִׁמְשֵׁתָמֶשׁ בּו נִכְסָ וְנִתְקַל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקַל בָּהּ, רּוֹאֶה בְּכִיָּתָהּ רּוֹאֶה בְּנוֹלָה כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֵּה עָלָיו: וּבְכַתָּהּ אֶת אֲבִיהָ. כֵּל כֶּף לְמָה? כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה בַת יִשְׂרָאֵל שִׁמְחָה וְזוֹ עֲצָבָה בַת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֵּלָת: (יד) וְהִיָּה אִם לֹא חָפְצָתָּ בָּהּ. הַכְּתוּב מִבְּשָׂרְךָ

חֲלַף דִּי עֲנִיתָהּ: טו אַרְי תְּהוּיִן
לְגַבְר תְּרַתִּין נְשִׁין תְּדָא רְחֻמְתָּא
וְתָדָא שְׁנִיאָתָא וְיִלְדִין לָהּ בְּנִין
רְחֻמְתָּא וְשְׁנִיאָתָא וְיְהִי בְרָא
בוֹכְרָא לְשְׁנִיאָתָא:

אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ: ס טו פִּי־תִהְיֶינָהּ לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה
וְיִלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהִיא
הַבֵּן הַבְּכֹר לְשְׁנִיאָהּ:

keep her as a servant, because you have had intimacy with her. (15) If a man has two wives — one beloved and the other despised — and both the beloved one and the despised one will bear him sons, and the firstborn son will be from the despised [wife].

RASHI

רש"י

come to despise her (Sifrei 21:14). לא תתעמר בה — This means: "You must not use her [as a slave]" (Sifrei 21:16). In the Persian language, the term for slavery and servitude is עימראה [which is the term used here]. I learned this from the source material of Rabbi Moshe the

שְׁסוּפָךְ לְשְׁנוּאוֹתָהּ: לא תתעמר בה. לא תשתמש בה. בלשון פרסי קורין לעבדות ושמוש עימראה מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי בן:

Darshan.

PROPHETS I Samuel 17

נביאים שמואל א פרק יז

א וַיִּכְנְשׁוּ פְּלִשְׁתֵּי יִתְּ
מִשְׁרֵיתֵיהוֹן לְאַנְחָא קְרָבָא
וְאֶתְכַנְשׁוּ לְשׁוּכָה דִּי לְשַׁבַּט
יְהוּדָה וְשָׂרוּ בֵּין שׁוּכָה וּבֵין
עֲזֹקָה בְּאֶפְסֵי דְמַיִם: ב וַשְּׂאוּל
וְאַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל אֶתְכַנְּשׁוּ וְשָׂרוּ
בְּמִישֵׁר בּוּטְמָא וְסָדְרוּ קְרָבָה
לְקִדְמוֹת פְּלִשְׁתֵּי: ג וּפְלִשְׁתֵּי
קִימִין עַל טוּרָא מְכָה וְיִשְׂרָאֵל
קִימִין עַל טוּרָא מְכָא וְחִילְתָּא בֵּינְהוֹן: ד וַנִּפְקֵי גְבַרָא מִבֵּינֵיהוֹן מִמִּשְׁרֵית פְּלִשְׁתֵּי גְלִית שְׁמָה מִגַּת רוּמָה

א וַיִּכְנְשׁוּ פְּלִשְׁתֵּי אֶת־מַחֲנֵיהֶם לְמַלְחָמָה וַיִּאֲסְפוּ
שֹׁכֵה אֲשֶׁר לְיְהוּדָה וַיִּחַנוּ בֵּין־שׁוּכָה וּבֵין־עֲזֹקָה
בְּאֶפְסֵי דְמַיִם: ב וַשְּׂאוּל וְאִישֵׁי־יִשְׂרָאֵל נֹאסְפוּ וַיִּחַנוּ
בְּעֵמֶק הָאֵלֶּה וַיַּעֲרְכוּ מַלְחָמָה לְקִרְיַת פְּלִשְׁתִּים:
ג וּפְלִשְׁתִּים עֹמְדִים אֶל־הַהַר מִזֶּה וְיִשְׂרָאֵל עֹמְדִים
אֶל־הַהַר מִזֶּה וְהָגִיא בֵּינֵיהֶם: ד וַיֵּצֵא אִישׁ־הַבָּנִים

17 (1) And the Philistines assembled their camps to war; and they assembled at Sochoh which belonged to Yehudah, and they encamped between Sokhoh and Azekah in Efes-Damim. (2) And Shaul and the men of Israel assembled, and they encamped in the Valley of the Terebinth, and they set up the battle ranks against the Philistines. (3) And the Philistines were standing on the mountain from here, and Israel was standing on the mountain from here, and the valley was between them. (4) And the champion emerged from the Philistines' camp,

RASHI

רש"י

17(1) In Efes-Damim — This was the name of the place. (4) **The champion** — A strong-man,

(א) בְּאֶפְסֵי דְמַיִם. שֵׁם הַמְּקוֹם: (ד) אִישׁ הַבָּנִים. גְּבוּר

שְׂתָא אַמִּין וְיִרְתָּא: ה וְקוֹלֵס
 דְּנַחֲשׁ עַל רִישָׁהּ וְשִׂרְיָן גְּלַבִּין
 הוּא לְבִישׁ וּמִתְקַל שְׂרִיּוֹנָה
 חֲמִשָּׁא אֶלְפִין תְּקִלִי נַחֲשָׁא:
 ו וּטְרַקְלִילִין דְּנַחֲשׁ עַל רַגְלוֹהִי
 וּמִסְחָפָא דְנַחֲשָׁא נְפִיק מִן
 קוֹלְסָא וּמִטֵּל בֵּין כַּתְפוּהִי:

מִמַּחְנוֹת פְּלִשְׁתִּים גָּלִית שְׁמוֹ מִגַּת גְּבַהּ שֵׁשׁ אַמּוֹת
 וְזֹרֶת: ה וְכֹבֵעַ נְחֹשֶׁת עַל־רֹאשׁוֹ וְשִׂרְיֹן קְשָׁקְשִׁים
 הוּא לְבוּשׁ וּמִשְׁקַל הַשִּׂרְיֹן חֲמִשָּׁת־אַלְפִים שְׁקָלִים
 נְחֹשֶׁת: ו וּמִצָּחַת נְחֹשֶׁת עַל־רַגְלָיו וְכִידּוֹן נְחֹשֶׁת בֵּין
 כַּתְפָּיו:

named Golyat, from Gat; his height was six cubits and a span. (5) And a helmet of copper was on his head, and he was wearing an armor of mail, and the weight of the coat was five thousand shekels of copper. (6) And greaves of copper were on his legs, and a copper javelin was between his shoulders.

RASHI

רש"י

who would emerge from his battle ranks to stand between the two [opposing] ranks.
 (6) וכידון — [This means] a sort of javelin.

יצא ממערכת לעמד בין שתי המערכות: (ו) וכידון.
 כמין חנית:

Writings Psalms 8

כתובים תהלים פרק ח

א לְשִׁבְחָא עַל כְּנוּרָא דְאִתִּי
 מִגַּת תּוֹשִׁבְחָתָא לְדָוִד: ב יי
 אֱלֹהֵא רְבוּנָא כְּמַה תְּלִיל שְׁמִךְ
 וּמִשְׁבַּח בְּכֹלָא אֲרַעָא דִּיהִבְתָּא
 וְיָ עֵיל מִן שְׁמַיָּא: ג מִפּוֹם
 עוֹלָמָיָא וְיוֹנְקֵיָא אֲשַׁתְּסַתָּא
 עוֹשָׂנָא מִן בְּגִלְלַת מְעִיקָךְ לְבִטְלָא בְּעֵיל דְּבִבָּא וְגִזּוּמָא: ד מְטוּל דְּאֲחֵמִי שְׁמִיךְ עוֹבְדֵי אֲצַבְעֶתְךָ סִיְהֵרָא

ח א לְמִנְצָחַ עַל־הַגִּתִּית מְזֻמּוֹר לְדָוִד: ב יְדוּהָ
 אֲדֹנָינוּ מִה־אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכֹל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנְהַ
 הוֹרֶךְ עַל־הַשָּׁמַיִם: ג מִפִּי עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים יִסְדַּתְּ עֹז
 לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: ד כִּי־אֲרָאָה
 עוֹשָׂנָא מִן בְּגִלְלַת מְעִיקָךְ לְבִטְלָא בְּעֵיל דְּבִבָּא וְגִזּוּמָא: ד מְטוּל דְּאֲחֵמִי שְׁמִיךְ עוֹבְדֵי אֲצַבְעֶתְךָ סִיְהֵרָא

(1) For the leader, upon the *gittit*. A psalm of David. (2) O Lord, our Lord, how glorious is Your name in all the earth! Whose majesty is set above the heavens. (3) Out of the mouth of infants and sucklings You have founded strength, because of Your adversaries; that You might still the enemy and the avenger. (4) When I behold Your heavens, the work of Your fingers, the moon and the

RASHI

רש"י

(1) **The *gittit*** — A musical instrument that came from Gat. (2) **Whose majesty is set** — It is fitting for You to place Your Majesty over heaven, but You in Your great humbleness [instead, have placed it on earth, since] — (3) **You have founded strength** — out of the mouth of infants and sucklings [i.e., the priests and Levites]. **Because of Your**

ח (א) הגתית. בלי זמר שבא מגת: (ב) אשר תנה הורך. ראוי היתה שתתנה על השמים ואתה בעניתיך הגדולה: (ג) יסדת עז. מפי עוללים ויונקים: למען

שְׁמִיךָ מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶיךָ יְרַח וְכוֹכְבִים אֲשֶׁר
 כּוֹנְנָתָה: הַ מַּה-אֲנוֹשׁ כִּי-תִזְכְּרֵנוּ וּבֶן-אָדָם כִּי
 תִּפְקְדֵנוּ: וַיִּתְחַסְּרֵהוּ מֵעַט מַאֲלָהִים וְכָבוֹד וְהַדָּר
 תַּעֲטֶרְהוּ:
 וְכּוֹכְבֵי דִי אֲתִקְיָנָתָא: הַ מַּה
 בְּרַ נְשָׂא מְטוּל תִּדְכַּר
 עוֹבְדוּי וּבֶר נְשָׂא מְטוּל תִּסְעַר
 עֲלוּי: וַיִּחְסַרְתָּ יְתָה קָלִיל
 מִמְּלָאכֵי וְאִיקְרָא וְשִׁבְחָרָא
 תִּכְלָלָנִיה:

stars, which You have established. (5) What is man, that You are mindful of him? And the son of man, that You think of him? (6) Yet You have made him little lower than the angels, and have crowned him with glory and honor.

RASHI

adversaries — *to inform them that we are Your people, to still the taunt of the enemy and the avenger.* (4) **When I behold Your heavens ...** — *I wonder in my heart, What is man, that You are mindful of Him?* (6) *[means here] angels.*

רש"י
 צוּרְרִיךָ. לְהוֹדִיעֵם כִּי עִמָּךְ אֲנַחְנוּ לְהִשְׁבִּית הַרְפַּת
 אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: (ד) כִּי אֲרָאָה שְׁמִיךָ וּגּוֹ'. אֲנִי תַמוּזָה
 בְּלִבִּי מַה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ: (ו) מַאֲלָהִים. מְלָאכִים:
 מַאֲלָהִים [means here] אַנְגֵּלִים.

Mishnah Terumot, chapter 6

משנה תרומות פרק ו

(1) One [i.e., one who is not a priest] who eats *terumah* unwittingly must repay its value plus a fifth [i.e., plus an additional quarter, e.g., if he ate a *dinar's* worth, he pays the principal *dinar* and adds one quarter, of that amount, a total of five quarters], whether he eats it, drinks it, or anoints himself with it, or whether the *terumah* is clean or unclean, he must pay its fifth; and [he must pay] a fifth of that fifth [if he unwittingly consumed of the fifth added to the principal]. The repayment must not be in *terumah*, rather, in non-sacred produce [since it must come from his own property, not that of the priest], which were properly tithed, which becomes *terumah*, and whatever may be repaid in its place also becomes *terumah* [i.e., if the person ate of the produce which he had replaced, for the eating of *terumah*, the second replacement also

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג, מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֲמִשָּׁה. אֶחָד
 הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשׁוֹתָה וְאֶחָד הַסֹּךְ אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה
 וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה, מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה וְחֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה.
 אִינוּ מְשַׁלֵּם תְּרוּמָה, אֲלָא חֲלִין מִתְקַנְיָם, וְהֵם נִעְשִׂין
 תְּרוּמָה, וְהַתְּשׁוּלָּמִין תְּרוּמָה. אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל,

רבנו עובדיה מברטנורא

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג מְשַׁלֵּם קָרְן וְחֲמִשָּׁה. כְּדִכְתִּיב (ויקרא כב) (ואיש) כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישיתו עליו, והחומש הוא רביעית מה שאכל כגון אם אכל תרומה ששוה דינר משלם דינר ורביעית, שהם בין הכל חמש רביעיות דינר, נמצא הקרן עם חומשי חמשה, וכל חומשים האמורים בתורה כך הם: אחד השותה. יין: ואחד הסר. שמן. דשתיה בכלל אכילה דכתיב (דברים יד) בבקר ובצאן וביין יבשכר וכתיב בתורה ואכלת שם, וסיכה כשתיה דכתיב (תהלים קט) ותבא במים בקרבו וכשמך בעצמיתו: וחומש חומשה. שאם אכל תרומה ושלם קרן וחומש, וחזר ואכל תשלומי החומש, מוסיף חומש על אותו חומש: אינו משלם תרומה. שהתרומה לכהן, ותשלומי מה שאכל הם חוב עליו, ואינו יכול לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות, דרחמנא אמר (ויקרא כב) ונתן

becomes *terumah*]. If the priest wishes to waive repayment, he may not do so [because this repayment was imposed by the Torah]. (2) If the daughter of an Israelite ate [from what was set aside for] *terumah* and afterwards married a priest [before bringing the required compensation plus a fifth; as the wife of a priest, she now may eat *terumah*]: if the *terumah* she had eaten had not yet been acquired by another priest, she may repay to herself the value plus a fifth [for she now is like the wife of any other priest]; but if a priest had already acquired the *terumah* she had eaten, she must repay the value to the owners

[the priest who had acquired it], while the fifth [she pays] to herself; because it has been said that a person who eats *terumah* unwittingly must pay the value to the owners and the fifth to whomever [i.e., any priest] he desires. (3) If a person gives his workmen or his guests *terumah* to eat, he must repay the principal, while they must pay the fifth [for having eaten *terumah* unwittingly]; the opinion of Rabbi Meir. But the Sages say, They must pay both the principal and the fifth, while he must pay them for the value of their meal [i.e., that he had provided them with]. (4) If a person steals *terumah* but did not eat it, he must return twice the value of the *terumah*. If he had eaten it, he must pay twice the value, plus a fifth: once the value and a fifth from non-sacred produce [which automatically becomes *terumah*, as in all cases where one ate *terumah*], and the other value [as *kefel* — twofold restitution for stolen goods] at the price of *terumah*. If a person steals the *terumah* of consecrated property [donated by a priest, for Temple maintenance] and ate it, he must repay two fifths [one fifth for eating *terumah*, and the other fifth

רבנו עובדיה מברטנורא

לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש. וחומש נמי צריך להיות מחולין מתוקנים דכתיב (שם) ויסף חמישיתו עליו, מלמד שחומשו כמותו: והם נעשין תרומה. אותן חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו, מה שחזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכין דגזירת הכתוב היא דחייב לשלם דבר הראוי להיות קודש ואינו יכול לפטור עצמו בדמים, אין הדבר תלוי בבעלים: ב בת ישראל. שהפרישה תרומה ולא נתנה לכהן ואכלתה שוגג: ואחר כך נשאת לכהן. והרי היא ראויה לאכול בתרומה דאשת כהן אוכלת בתרומה: משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן דהיא נעשית כהנת בנישואיה הלכך עתה נמי התשלומין הן שלה: משלמת קרן לבעלים. כדן גזול חבירו אבל החומש תערב לעצמה: ג הוא משלם את הקרן. דמי תרומה כדן גזול שהרי הוא נעשה גזול עליה: והן משלמין את החומש. עון אכילתן בשוגג שאין משלם חומש אלא אוכל ושותה וסך עצמו, אבל המזיק את התרומה אינו משלם חומש דכתיב (שם) ואיש כי יאכל קודש פרט למזיק: הן משלמין קרן וחומש. חולין מתוקנים ויעשו תרומה, והוא משלם להם דמי חולין שהיה צריך להאכילן ואיכא ביניהו דלר' מאיר אין המאכיל משלם אלא דמי תרומה ולרבנן משלם דמי חולין: ד דמי תרומה. שאין דמיה יקרים כחולין: קרן וחומש מן החולין. והן נעשין תרומה כדן כל אוכל תרומה בשגגה: וקרן דמי תרומה. משום כפל לגנב: תרומת הקדש. שהקדיש הכהן תרומה לבדק הבית: שני

אינו מוחל: ב בת ישראל שאכלה תרומה ואחר כך נשאת לכהן, אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה, משלמת קרן וחמש לעצמה. ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה, משלמת קרן לבעלים, וחמש לעצמה, מפני שאמרו, האוכל תרומה שוגג, משלם קרן לבעלים, וחמש לכל מי שירצה: ג המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה, הוא משלם את הקרן, והם משלמין את החמש, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, הם משלמין קרן וחמש. והוא משלם להם דמי סעודתן: ד הגונב תרומה ולא אכלה, משלם תשלומי כפל דמי תרומה. אכלה, משלם שני קרנים וחמש, קרן וחמש מן החליו, וקרן דמי תרומה. גנב תרומת הקדש ואכלה, משלם שני

for deriving benefit from consecrated property], in addition to the value, for regarding consecrated property, [the law of *kefel* —] twofold restitution does not apply.

(5) This repayment [to the priest, for having eaten *terumah* unwittingly] may not be made from *leket*, nor from *shikhechah*, nor from *peah*, nor from ownerless property; nor from *ma'aser rishon* [even] from which *terumah* has been taken, nor from *ma'aser sheni* or consecrated produce which have been redeemed, because one consecrated thing cannot redeem another consecrated thing; the opinion of Rabbi Meir. But the Sages permit [payment] with these [i.e., redeemed second

tithes and redeemed consecrated produce]. (6) Rabbi Eliezer says, Repayment may be made from one kind for another [e.g., dates for figs], provided that it is from a superior for an inferior kind. [But] Rabbi Akiva says, Repayment may be made only from the same kind. Accordingly, if a person ate cucumbers grown a year before the Sabbatical year, he must now wait for those grown after the end of the Sabbatical year and repay with them [for those left over of the sixth year are now hard and not fit to be eaten, and those of the Sabbatical year are forbidden to be used for transactions]. The same source which causes Rabbi Eliezer to be lenient causes Rabbi Akiva to be strict, for it is written: And he shall give to the priest the holy thing (Leviticus 22:14), [implying] whatever is fit to become holy [may be used as a replacement, provided it is superior]; the opinion of Rabbi Eliezer. However, Rabbi Akiva says, And he shall give to the priest the holy thing, [meaning] the same kind of holy thing that he had eaten.

רבנו עובדיה מברטנורא

חומשים. חד משום אוכל תרומה וחד משום נהנה מן ההקדש. אבל כפל בהקדש ליכא דכתיב (שמות כב) ישלם שנים לרעהו ולא להקדש: **ה מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.** משום דאין בהם זיקת תרומה ומעשרות הלכך לא הוי בכלל דבר הראוי להיות קודש. ולא דמי לחולין מתוקנים דהנהו היו ראויין להיות קודש קודם שנתקנו, אבל לקט שכחה ופאה מעולם לא נראו להיות קודש: **ומן ההפקר.** לאחר שזכה בו: **ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו.** ואף על גב דהשתא הוי בחולין המתוקנים, כיון דקודם שניטלה תרומתו לא חזי השתא נמי לא חזי: **שאיין הקדש פודה הקדש.** ואלו חשובים כהקדש קודם שנפדו ואין אדם יכול לפטור עצמו בממון גבוה וסבר ר' מאיר מעשר שני ממון גבוה הוא וכיון דקודם שנפדו לא חזו, תו לא חזו לאחר שנפדו: **והכמים מתירין באלו.** במעשר שני והקדש שנפדו והלכה כהכמים: **ו שישלם מן היפה על הרע.** כגון שאכל גרוגרות ולפי מדה שאכל גרוגרות ישלם תמרים ולא לפי דמים דכיון דבוזאא אבל ובזואא משלם מאי נפקא מינה שישלם מן היפה על הרע. ואיכא למאן דאמר דאפילו לפי דמים מצינין למימר דאי אבל מידי דלא קפץ עליה זבינא משלם מידי קדפץ עליה זבינא: **לפיכך.** שאין יכול לשלם ממין אחר: **אם אבל קשואים.** של תרומה: **של ערב שביעית.** ואין קשואים של אותה שנה מצויים עוד שכבר נתקשו ולא חזו לאכילה ומין אחר אינו יכול לשלם צריך להמתין למוצאי שביעית: **וישלם.** מקשואים של מוצאי שביעית דמשל שביעית אסור לפרוע חובו דדמי לסחורה:

המשים וקרן, שאין בהקדש תשלומי כפל: ה אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר, ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו, ולא ממעשר שני והקדש שנפדו, שאין הקדש פודה את הקדש, דברי רבי מאיר. והכמים, מתירין באלו: ו רבי אליעזר אומר, משלמין ממין על שאינו מינו, ובלבד שישלם מן היפה על הרע. ורבי עקיבא אומר, אין משלמין אלא ממין על מינו. לפיכך, אם אכל קשואין של ערב שביעית, ימתין לקשואין של מוצאי שביעית, וישלם מהם. ממקום שרבי אליעזר מקל, משם רבי עקיבא מחמיר, שנאמר, (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש, כל שהוא ראוי להיות קדש, ונתן רבי אליעזר. ורבי עקיבא אומר, ונתן לכהן את הקדש. קדש שאכל:

Gemara Berakhot 58a

גמרא ברכות דף נח.

Rabbi Shila administered lashes to a man who had relations with an Egyptian woman. The man went and informed against him to the government, saying, "There is a man among the Jews who passes judgment without the permission of the government." An official was sent to [summon] him. When he came he was asked, "Why did you flog that man?" He replied, "Because he had intercourse with a female donkey." They said to him, "Have you witnesses?" He replied: "I have." Eliyahu thereupon came in the form of a man and gave evidence. They said to him, "If that is the case, he ought to be put to death!" He replied, "Since we have been exiled from our land, we have no authority to execute; do with him as you please." While they were considering his case, Rabbi Shila exclaimed, "Yours, Oh Lord, is the greatness and the power." (I Chronicles 29:11) "What are you saying?" they asked him. He replied, "What I am saying is this: Blessed is the All-Merciful who has made the earthly royalty on the model of the heavenly, and has invested you with dominion." They said to him, "Are you solicitous for the honor of the government?" They handed him a staff and said to him, "You may act as a judge." When he went out, that man said to him: "Does the All-Merciful perform miracles for liars?" He replied: "Wretch! Are they not called donkeys? For it is written, 'Whose flesh is as the flesh of donkeys'." (Ezekiel 23:20) He noticed that the man was about to inform them that he had called them donkeys. He said: "This man is a persecutor, And the Torah has said [i.e., it is derived from Exodus 22:1], If a man comes to kill you, arise and kill him first."

So he struck him with the staff and killed him.

זוהר ויקרא דף מ"ו ע"ב

תניא בארבע תקופין דשתא אתפסיק ודינין מתעריין ותשובה תליא עד דאתתקון. וכד דינין מתעריין קלא נפיק וארבעא זווין (ס"א מנין) דעלמא סלקין ונחתין פרוזא קרי ולית מאן דישיגח ויתער וקדשא בריד הוא זמין אם יתובון ויתוב ואי לאו כללא (ס"א קלא) אתפסק ודינין אתעבידו וקדין אתקרי ויתעצב ויתעצב בבתי בראי אמר רבי יהודה תנינן מן יומא דאתתרב בי מקדשא לית יומא דלא אשתכח ביה רתחא בישא מאי טעמא משום דתנינן אמר רבי יהודאי אמר רבי ייסא נשבע הקדוש ברוך הוא שלא יבנס בירושלם דלעילא עד שיבנסו ישראל בירושלם דלתתא ובגין כך רתחא אשתכחא בעלמא. אמר רבי יוסי כתיב ערות אביד וערות אבד לא תגלה. ובתיב אבד היא לא תגלה ערותה

רבי שילא נגדיה ליהווא גברא דבעל מצרית אול אכל בה קורצי בי מלכא. אמר איכא חד גברא ביהודאי דקא דיין דינא בלא הורמנא דמלכא. שדר עליה פריסתקא כי אתא אמר לה מאי טעמא נגדתיה להאי. אמר להו דבא על חמדא אמרי לה אית לך סהדי אמר להו אין. אתא אליהו אדמי לה כאנש ואסהיד אמרי לה אי הכי בר קטלא הוא אמר להו אנן מיומא דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל אאתון מאי דבעיתון עבדו בה. עד דמעייגי בה בדינא. פתח רבי שילא ואמר (דה"א כט) לך ה' הגדלה והגבורה וגומר. אמרי לה: מאי קאמרת אמר להו הכי קאמינא בריד רחמנא דיהב מלכותא בארעא כעין מלכותא דרקיעא ויהב לנו שולטנא ורחמי דינא. אמר: חביבא עליה יקרא דמלכותא כולי האי יהבי לה קולפא. אמרו לה: דון דינא כי הוה נפיק. אמר לה הווא גברא עביד רחמנא ניסא לשקרי הכי אמר לו רשע לאו חמרי איקרו דכתיב (יהוקאל כג) אשר בשר חמורים בשרם חזייה דקאזיל למימרא להו דקרינהו חמרי אמר האי רודף הוא והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו מחייה בקולפא וקטליה:

וְתִגְיַן אִמְךָ הִיא וְדָאֵי הָא עִם גְּלָה עֲרִיתָהּ לְמָאן בְּעֵי לְאַתְבָּא לָהּ וְדָאֵי לְתַקְנָא מָאֵי דְגַלְיָ. דְתַגְיָא כַּד סְנִיָּא וְצָרָא בִישָׂא בְּבֵר נֶשׁ לֹא סְנֵי אֶלָּא בְּאֵנוּן עֲרִיָה וְכִלְהוּ חוּבֵי אַחֲרִין בְּהִהוּא עֲרִין וְכַתִּיב לֹא תִגְלָה כַּד אֲתַתְּקֵן אֲתַתְּקֵן לְקַבֵּל הִיא דְגַלְיָ וְדָא אֶקְרִי תְּשׁוּבָה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל חוּבֵי עֲלָמָא אַחֲרִין (סִיא דָּא) בְּדָא עַד דְּאִימָא אֲתַגְלִיא בְּגַנְיָהוֹן. וְכַד אִיהִי אֲתַגְלִיא כָּל אֵנוּן בְּגִין אֲתַגְלִין (בְּגַנְיָה) וְכַתִּיב (דְּכָרִים כב) לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים וְכַד אֲתַתְּקֵן עֲלָמָא לְתַתָּא אֲתַתְּקֵן כְּלָא עַד דְּסַלְקָא תַקְוָאָא לְאִימָא קְרִיִּישָׂא וּמִתַּתְּקֵנָא וְאֲתַכְּסִיא מִמָּה דְּאֲתַגְלִיא וּבְגִין כְּדִ כְּתִיב (תְּהִלִּים ל"ב) אֲשֶׁרֵי נָשׁוּי פֶשַׁע עָסוּי תַטְּאָה וְכַדִּין אֶקְרִי תְּשׁוּבָה וְדָאֵי וְכַדִּין יוֹם הַכַּפּוּרִים אֲתַקְרִי כְּמָה דְּכַתִּיב מִכָּל תַּטְּאִיתְכֶם לִפְנֵי יְיָ תַטְּהִירוּ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אִימָתִי אֲתַקְרִי תְּשׁוּבָה וְכַד אִימָא מִתְּכַסֵּיא וְקִימָא בְּחֻדְוָה עַל בְּגִין דְּכַתִּיב (תְּהִלִּים קי"ג) אִם הַבָּנִים שְׂמֵחָה וְתַבְּאָת בְּקִיּוּמָא וּמֵאן דְּהוּוּ סְגִיר תַב לְאַתְרֵיהּ וְכִלְהוּ תַבִּין חַד לְחַד וּמִתְּבָרְכָן כָּל חַד וְחַד וְכַדִּין אֲתַקְרִי תְּשׁוּבָה (שְׁלִימָתָא) תְּשׁוּבָה סֶתֶם לְאַכְלֵלָא כְּלָא:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sefer Chasidim, Chapters 214, 215

ספר חסידים סימן ריד רטו

If you see a country where the people are ignorant, yet the country has peace and plenty, and nothing harms them even though they have no Torah, be aware that either there is no Torah scholar among them, or that there is one but he does not admonish the people. For someone who sins by mistake cannot be compared to someone who sins deliberately. If so, they are all sinning by mistake. Or perhaps there are acts of kindness among them, or there is love among them. If you see a man who is wealthy and successful, and a righteous man arranges a marriage with him, and afterwards he is not as successful as he formerly was, know that it is because he behaves in an evil manner towards that righteous individual. In addition, it is because when he admonishes him in matters of Heaven, he does not heed him. You can learn this from [what Yaakov stated to] Lavan: "And the Lord has blessed you on account of me." (Genesis

אם ראיית מדינה שעמי הארץ בה יש בה שלום ושבע ואין מזיק להם מאומה ואין בהם תורה, דע שאין ביניהם תלמיד חכם או יש ואינו מוכיח שאינו דומה מי שחוטא בשוגג למי שחוטא במזיד אם בן הם כלם שוגגים או גמילות חסדים יש ביניהם או אהבה יש ביניהם: אם ראיית איש עשיר ומצליח ומתחתן בו איש צדיק ואחר כך אינו מצליח כבתחלה דע לך לפי שעושה רעה לאותו צדיק. ועוד לפי שבשהוא מוכיחו בדברי שמים אין נשמעין לו ומלכין אתה למד (בראשית ל) ויברך ה' אותך לרגלי. מעשה באדם אחד שהיה מצליח בבנים ובנכסים בא חסיד אחד ונתארח אצלו ומן אותו היום והלאה ירד מנכסיו והיה קללה משלחת בביתו ואמר האיש מאותו היום שבא החסיד לביתי אני מפסיד. לטוב קייתי ויבא רע. הרי פוטיפר נתברך בגלל יוסף ולכן בגלל יעקב ואני להפך. אמר החכם לאחר

30:30) There was a particular individual who was successful with regard to children and property. A certain pious man came to stay with him. From that day on, he lost his wealth, and a curse rested on his house. The man said, "From the day that the pious man entered my home, I have suffered losses. 'I hoped for good, yet evil came.'" (Job 30:26) After all, Potiphar was blessed on account of Yosef, and Lavan was blessed because of Yaakov. Yet with me, it is the opposite." A

wise man said to him, “After Lavan treated Yaakov unjustly, he lost all his wealth. Perhaps you have wronged him in some manner?” He answered, “Heaven forbid!” The wise man said to him, “Perhaps when he admonishes, you do not heed his advice? Even if you were already doing those things when you were successful, once he has admonished you, you enter into the category of a deliberate sinner. That is why you meet with no success.” This is similar to the widow who did not obey Eliyahu, and about

whom it is written “For you have come to me to bring to mind my sin.” (I Kings 17:18) But one who obeys the righteous person will have blessing come upon him.

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 3

(1) If bread is broken into crumbs and cooked in a pot or kneaded with broth: if the crumbs amount to the size of an olive, or if it is recognizable that they are bread and their form has not changed, then before [eating it] one says on it the blessing “Who brings forth bread from the earth [*hamotzi*].” But if they do not amount to the size of an olive or if the form of bread has been lost in the cooking, then before [eating it] one says the blessing “Who creates many kinds of food [*mezonot*].” (2) If dough was baked in the ground, as the Arabs who live in the desert bake it: since it does not have the form of bread, before [eating it] one says on it the blessing “Who creates many kinds of food” [*mezonot*]. But if one makes it the basis of his meal, he says the blessing “Who brings forth bread from the earth” [*hamotzi*]. Similarly, if dough is kneaded with honey, oil, or milk, or if one mixes into it various kinds of spices and bakes it: this becomes, what is called [in the *halachic* sources] *pat ha-ba'ah bikisnin*, even though it is bread, one says on it the blessing “Who creates many kinds of food” [*mezonot*]. But if one makes it the basis of his meal, he says on it the blessing “Who brings forth bread” [*hamotzi*].

שְׁעֵשָׂה לָבֶן לְיַעֲקֹב שְׁלֹא בְדִין הָיָה יוֹרֵד שָׁמָּא עֲשִׂיתָ לוֹ שְׁלֹא בְדִין. אָמַר: חֲלִילָה. אָמַר לוֹ הַחֲכָם: שָׁמָּא בְּשִׂמוּכִיחַ אֲתָכֶם אֵין אַתֶּם שׁוֹמְעִים לַעֲצַתוֹ וְאִף עַל פִּי שְׂאוֹתָן מַעֲשִׂים בְּיָדְךָ בְּשִׁהִייתֶם מִצְּלִיחִים. לְאַחַר שְׁהוּכִיחַ אֲתָכֶם מְזִידִים אַתֶּם, לְפִיכָךְ אֵין הַצְּלָחָה לָכֶם בְּאוֹתָהּ אֲלַמְנָה שְׁלֹא שְׁמַעָה לְאַלְיָהוּ וּכְתִיב (מ"א יז) כִּי בָאתִי אֵלַי לְהוֹצִיא עִוְנִי. אַבְל מִי שְׁשׁוֹמֵעַ לַצְּדִיק תָּבֵא עֲלָיו בְּרָכָה:

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ג

א הפת שפִתת אותה פתים ובשִׁלָּה בקִדְרָה או לִשָּׂה בְּמֶרֶק אִם יֵשׁ בְּפִתִּיתִין כִּזִּית או שְׁנֵבֶר שֶׁהֵן פֶּת וְלֹא נִשְׁתַּנָּה צוֹרְתָהּ מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּתוֹחֶלָה הַמוֹצִיא וְאִם אֵין בָּהֵן כִּזִּית או שְׁעֵבְרָה צוֹרֵת הַפֶּת בְּבִשּׁוֹל מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּתוֹחֶלָה בּוֹרֵא מִיְנֵי מְזוֹנוֹת: ב עֶסָה שְׁנֵאָפִית בְּקֶרֶקַע כְּמוֹ שֶׁהָעֲרָבִים שׁוֹכְנֵי הַמִּדְבָּרוֹת אוֹפִים הוֹאִיל וְאֵין עָלֶיהָ צוֹרֵת פֶּת מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בְּתוֹחֶלָה בּוֹרֵא מִיְנֵי מְזוֹנוֹת וְאִם קִבֵּעַ מְזוֹנוֹ עָלֶיהָ מִבְּרֶךְ הַמוֹצִיא. וְכֵן עֶסָה שְׁלִשָּׁה בְּדָבָשׁ או בְּשֶׁמֶן או בְּחֵלֶב או שְׁעָרֵב בָּהּ מִיְנֵי תְבַלִּין וְאִפְּאָה וְהִיא הַנִּקְרָאת פֶּת הַבָּאָה בְּכִיסְנֵין אִף עַל פִּי שֶׁהוּא פֶּת מִבְּרֶךְ עָלֶיהָ בּוֹרֵא מִיְנֵי מְזוֹנוֹת. וְאִם קִבֵּעַ סַעֲדָתוֹ עָלֶיהָ מִבְּרֶךְ הַמוֹצִיא: